

Klaseammunisjon et problem

21. 12. 2003: En ny internasjonal avtale som forplikter krigførende parter til å fjerne blindgjengere fra krigsskueplasser er forhandlet fram i Genève. Men avtalen medfører ingen reelle begrensninger på bruk av de våpentypene som særlig rammer sivile etter at krigen er over - som klaseammunisjon.

■ CHRISTIAN H. RUGE, FAFO AIS

Blindgjengere og forlatt ammunisjon kalles ERW (Explosive Remnants of War) i fagsjargong og utgjør en stor trussel mot sivilbefolkningen under og etter at en krig er avsluttet. 92 land har ERW-problemer i dag. I praksis vil ethvert område som er åsted for en moderne krig måtte ryddes for eksplosiver før det kan tas i bruk på en sikker måte.

Klaseammunisjon skaper de alvorligste problemene, men trusselen er høyst reell fra hele spekteret av ammunisjons typer, særlig granater, raketter og flybomber. I tre år har det pågått forhandlinger innenfor rammen av «Konvensjonen om Inhumane Våpen» (CCW) for å få på plass en avtale som spesifiserer hvem som har ansvar for å fjerne blindgjengere og andre etterlatte krigseksploder etter at en væpnet konflikt er over. Sist i november ble statene som utgjør CCW enige om en ny protokoll som pålegger krigførende parter å fjerne ERW etter at krigshandlingene er over.

Minekonvensjonen fra 1997 var et første skritt mot et internasjonalt rammeverk for opprydding av eksplosiver etter kriger. I tillegg til forbud mot bruk og produksjon, inneholder konvensjonen også forpliktelser om å fjerne alle antipersonellminer fra eget territorium, samt å yte støtte til land med store mineproblemer.

Den nye protokollen til CCW fører prinsippet om ryddeansvar videre, og gir humanitære aktører som driver med rydding av miner og andre eksplosiver i dag en sterkere folkerettslig forankring for sin innsats. På mange måter synkroniserer den nye protokollen folkeretten med eksisterende praksis. Den vil gjøre det lettere for organisasjoner som Norsk Folkehjelp å kreve tilgang til informasjon fra militære om hva slags våpen som er brukt hvor.

Slik informasjon har tradisjonelt blitt behandlet som klassifisert materiale og militære verden over har vært lite interessert i å gi det fra seg. Dette har forsinket og vanskeliggjort ryddeinnsatsen, og sannsynligvis bidratt til at enda flere uskyldige sivile er drept mange steder.

Til tross for åpenbare svakheter er denne nye protokollen et lite, men viktig, skritt framover i arbeidet for å redusere de lidelsene som det sivile samfunn påføres i kriger og konflikter – først og fremst fordi den slår fast prinsippet om partenes medansvar for opprydding etterpå. Dette kan sammenlignes med det gjennombruddet miljøarbeidet fikk da prinsippet om at forurenser betaler ble allment akseptert. Den nye protokollen blir dermed viktig i det pågående arbeidet for å få etablert et sterkere internasjonalt normsett om ansvar i krig.

Det er kanskje på dette feltet protokollen over tid har potensial til å få konsekvenser forbi selve teksten, som er svak og spekket med kvalifiserende ord og bisetninger som bidrar til å svekke protokollens omfang og styrke. Det er få, om noen, absolutte krav til tiltak, og mange av artiklene kvalifiseres systematisk med begreper som «i den grad det er mulig» og «når det passer seg» og lignende. Den gjennomført defensive språkbruken svekker avtalen, men er samtidig en god illustrasjon på den skjøre enigheten som ligger bak protokollen.

Problemet med den nye protokollen er at den er en ren oppryddingsavtale. Den innebærer ingen tiltak for å stanse bruk av de våpentypene som skaper de største problemene etter en konflikt, som klaseammunisjon, og heller ikke tiltak for å endre måtene våpnene benyttes på, som bombing fra stor høyde eller bruk av klaseammunisjon i sivile områder.

For sivilbefolkningen i land som blir utsatt for krigshandlinger vil avtalen derfor i liten grad innebære faktiske endringer i de truslene de utsettes for, særlig under, men også etter en krig. Invasjonsstyrkenes bruk av klaseammunisjon i Irak har resultert i blindgjengere i et enormt omfang –

opptil 200.000 eller flere, ifølge en rapport fra Human Rights Watch.

Klaseammunisjon ble i stor grad brukt i områder med høy andel sivile, ikke minst grunnet irakernes folkerettsstridige utplassering av militære installasjoner i disse områdene. Disse blindgjengerne er svært ustabile og utgjør en daglig trussel mot uskyldige mennesker og en alvorlig hindring for gjenoppbyggingen.

Stortinget påla regjeringen i 2001 å arbeide for et internasjonalt forbud mot klaseammunisjon. Den nye protokollen er ikke et fullgodt svar på Stortingets pålegg. Den må derfor ikke bli en unnskyldning for å slippe å ta fatt på det virkelige problemet.

Derimot åpner et tillegg for fortsatte forhandlinger om bl.a. klaseammunisjon. Norge sto bak dette tillegget, og det er derfor mange som venter i spenning på hva regjeringen vil gjøre nå for å arbeide videre for et forbud mot bruk av klaseammunisjon.

Christian H. Ruge arbeider med konfliktpørsmål ved Fafos Institutt for Anvendte Internasjonale Studier.